

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՌԱԴԻՔԱՆԻ ՏԱՐԻ ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԵՄԲԱԽ 5 ՕԳՈՍՏՈՍ 1878 ԹԻՒ 1098

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Քաղաքական անտուգուծիւնը դեռ կը շարունակուի. և Արեւելեան խնդիրը դեռ կանգուն կը կենայ, թէպէտ և լորտ Պիքսֆիլտ և Սպիտլընդի մարքիւն իւր վերջնական լուծում տուած նոյն խնդրոյն, մեծ յաղթանակաւ դարձան ի Լոնտոն : Որովհետեւ նոյն խնդիրն է տակաւին, որ նորէնոր զոհեր կը նուիրէ Արեւին, անմեղ արիւններ դեռ կը հոսեն Պոսնիոյ և Հէր-սէքի մէջ, ուր մտած են Աւստրո-Հունգարական զօրքերը : որոցմէ մինչև ցարդ 1000 հոգւոյ չափ սպանուած են, և վաշտ մի զօրք չարաչար հետ ընկրկած է ապստամբաց կողմանէ : իրաց սոյն վիճակը տեսնելով վեհ. Սուլթանը՝ հեռաւորէր է առ վեհ. Թագուհին Անգլիոյ, որպէսզի միջնորդէ Աւստրիոյ կայսեր, որ զրկած զօրքերը Պանալուքայի մէջ կանգ առնուն, ուր որ կը գտնուին այժմ : Թագուհին ցաւ յայտնելով հրամայած է իւր դեսպանին՝ միջնորդել Աւստրիոյ կայսեր տարապաշտ արիւնհեղուծեան առաջին առնելու համար : իսկ զօրաց դադարելու մտին ըսած է թէ՝ աւստրիական զօրաց ամեն կողմ գտնուիլը խռովութեանց առնալու լուծ առաջին առնելու միակ միջոց կը համարի ինքը : Յունական խնդիրն ալ դեռ անորոշ կը մնայ, թէպէտ Երկուստեք ջանք և խորհուրդներ կը լինին խաղաղութեամբ որոշելու :

Ռուսոյի վերան ապստամբութիւնն ևս դեռ վերջացած չէ, ուր կը գտնուի քննութեան յանձնաժողով մի մեծ տէրութեանց կողմէ : այս անգամ ընդդէմ Պէյ ևս հանդերձ հրահանգներով ուղարկուել է առ Երեսփոխանն Բ. Դրան : Ռուսաց կողմէ ևս վերջերս ձեռք առնուած հաշտական միջոցով, այսինքն Ագրիանուպօլսոյ երկրի իսլամ գլխաւորացմէ ոմանք Ռուսոյ զրկուելով՝ կը յաւատարմորէն համոզել պայմաններով վերջ տրուի ապստամբութեան :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Երիցու(1) քաղաքային պարտաւորութիւնները :

Ամեն մէկ թեմի մէջ կայ մարդ մի որ ընտանիք չունի, բայց բոլոր աշխարհի ընտանեաց մէկ անդամը կը համարուի որ քաղաքային կենաց

(1) Երից բառը հոս գործածեցինք գաղղիներէն Curé բառին տեղի քիչ մի աւելի ընդարձակ նշանակութեամբ իւր իրաւասութեամբ՝ քան զոր Երեմի ի մեզ քահանայ բառը, որ լոկ մատակարար կը նշանակէ սրբազան խորհրդոց : Եթէ կայ ուրիշ տարբերութիւն մի չայ երիցի եւ յատկեւ Curé թմբ, այն է առաջնոյն ամուսնացեալ, իսկ վերջնոյն անկին ըլլալը :

(2) Երեկայ ժամանակիս մէջ կղերականութեան կը ըստ մերագգի բանասիրաց եւ իմաստակաց կողմէ ջարդար հարուածները տեսնելով, եւ նկատելով որ մինչեւ ցարդ դեռ Երեւան ազգիս կղերական դասն այնպիսի մէկը որ իւր ներկայացուցած պաշտօնը օրինաւորապէս պաշտպանէ. առ այժմ հարկ համարեցինք եւրոպացի բարեպաշտ աշխարհականի այն է երեւելի բանաստեղծ Ս. Մանուկ Լաւրիչիի առաջին յօդուածը քաղաքական մասին ծուռ գաղաւթները ուղղելու որոնք կը կարծեն թէ կրօնը՝ մանաւանդ թէ քրիստոնեականը արգելք է զարուստ պայման ձեռնարկի յառաջանալու համար : Եւ թէ կղերական մասին, որոնք ակն յանդիման տեսնելով իրենց նախատիպ պատկերը սոյն լուսաբանութեամբ մեզ, աշխարհի՝ եթէ շեղած են նախատեղէն, ի նոյն նպատակաւ վարուք, բանիս եւ զգացմամբ :

Աւստրո-Հունգարական կառավարութիւնը յայտարարութիւն մի հրատարակեց՝ ուղղելով առ բնակիչս Պոսնիոյ և Հէրսէկովինի, որոյ մէջ յայտնի կը ցուցնէ թէ ինչ նպատակաւ կը դրաւ է յիշեալ երկու երկիրները : Կայսերական զօրքերը, կ'ըսէ, մեր երկրին սահմանները անցնելու վրայ են՝ ոչ բռնութեամբ, այլ բարեկամաբար, խաղաղութիւն բերելու ձեռք, երկիրը խաղաղելու, առևտուրն և վաստակները առ ջրն ընթացքին մէջ դնելու՝ համաձայնութեամբ եւ քաղաքական միւս տէրութեանց : Ինչպէս և վեհա. Սուլթանը ձեռք բարեկեցութեան փափաքելով՝ իւր բարեկամ կայսեր պաշտպանութեանը ըզ-ձեռք յանձնելու որոշում ըրաւ :

Թագաւոր կայսրը, կը յաւելու, հրաման ըրաւ որ երկրիս բնակիչները օրինաց առջև միեւնոյն իրաւունքը վայելեն : ամենուն կեանքը, կրօնքն ու ստացուածքը պաշտպանուին : Ձեր օրէնքներն ու կանոնադրութիւնքն ոչ պիտի փոփոխուին երբէք ըստ հաճոյից : ձեր սովորութիւնները պիտի յարգուին : Առանց հասուն քննութեան ձեր պիտոյից համար ոչինչ բանի փոփոխութիւններ չպիտի լինին : Յոյս ունիմք որ ամեն իշխանութիւն՝ թէ քաղաքային և թէ կրօնական, կառավարութեան գնելիք բարեկարգութեան հաստատութեանը ձեռնառու պիտի լինին :

Երկրիս եկամուտքը ամբողջ սոյն իսկ երկրին պիտոյից՝ պիտի գործածուին, վերջին մէկ քանի տարուան մնացորդ տուրքերը չպիտի հաւաքին :

Թագաւոր կայսեր զօրքերը չպիտի կեղեքեն բնաւ երկիրը, և բռն չպիտի լինին սնոր : այլ ինչ որ պէտք է իրենց համար՝ ստակով պիտի գնեն : Անհամար ժողովուրդներ միաբան կ'ապրին նորա հզօր գաւաղանին ներքեւ, և իւրաքանչիւր իւր լեզուն կը խօսի : Նա կը թագաւորէ զանազան կրօնի հաւատացելոց վերայ, և իւրաքանչիւր իւր հաւատքը ազատ կը պաշտէ : Բնակիչք Պոսնիոյ և Հէրսէկովինի, վստահու-

ամենէն հանդիսաւոր գործերու մէջ կը կանչուի իւր վկայ, իւր խորհրդական և կամ իւր գործակալ : առանց սնոր չկարէր մարդ ոչ ծնիլ և ոչ մեռնիլ, որ զմարդն կ'առնու իւր մօրը արգանդէն և չթողուր զանկա մինչև ի գերեզման : որ կ'օհնէ և կըստագործէ զօրոյրը, ամուսնութեան առաջատու, մահուան անկողինն ու պատանքը : մարդ միշտ փոքր տղայք սովոր են սիրելու, յարգելու և երկնելու : զոր անծանօթ մարդիկ անգամ տէր Հայր կ'անուանեն : որոյ ոտից տակ քրիստոնեայք իրենց արտին խիստ ներքին գաղտնիքները, և խիստ ծածուկ արտունքները կուզան թափելու : մարդ մի որ միտնարի է հոգւոյն և մարմնոյն բոլոր թշուառութեանցը, պարտաւորեալ միջնորդ՝ հարբստութեան և չքաւորութեան մէջ : որ կը տեսնէ աղքատին և հարուստին գալ հետզհետէ իրեն դուռը զարնելին : հարուստը՝ իւր գաղտնի ուղորմութիւնը հոն ձգելու, աղքատը՝ նոյն ողորմութիւնն ընդունելու առանց չի կենելոյ : Որ բնաւ և ոչ մէկ ընկերութեան կարգէ լինելով, ամեն գաղաղարգի մէջ կը գտնուի : ստորին դասակարգ երու մէջ իւր աղքատին կացութեամբը և շատ անգամ իւր ցած ծննդեամբը : բարձրագոյն գաղաղարգի երու մէջ՝ իւր կրթութեամբը, գիտութեամբն և մարդասիրական կրօնի մի ներշնչում ու հրամայած բարձր զգացմունքներով : վերջապէս մարդ մի որ ամեն ինչ գիտէ, որ ամեն ինչ ասելու իրաւունք ունի, և որոյ խօսքը բարձրէն կ'իջնի մտաց և սրտերու վե-

թեամբ : Գրէք զձեզ Աւստրո-Հունգարական փառաւոր գրողին պաշտպանութեան ներքեւ : Ընդունեցէք մեր զօրքերը իւր բարեկամ : Հնազանդեցէք կառավարչաց, սկսեցէք ձեր աշխատութիւնները և պիտի ընդունիք պաշտպանութիւն ի վարձ ձեր վստակոց :

Արեւելեան խնդրոյ արդի կարգադրութեան առթիւ Աւագածողովոյ բաց եղած ժամանակ Պ. Խաթոյի երեսփոխանը, որ բաւական համբաւաւոր անձ մի է : Հունգարիոյ մէջ, առաջարկութիւն մի ներկայացուցած էր, կ'ըսուի, խորհրդարանին, վիճարանութեան ենթարկելու համար, որով կը հրաւիրէր զկառավարութիւնը Պաղեստինու մէջ Հրէից թագաւորութիւնը վերահաստատելու : Չգիտցուի թէ պատուաւոր երեսփոխանը կարեւորութիւն տալով ըրած էր սոյն առաջարկութիւնը թէ առ ի կատակ սոյն մտօք առած էր խորհրդարանն ալ, ըստ որում չէ մէթ երեսփոխանն առաջարկելու էր, որ սոյն խնդիրը զինի Աւագածողովին, այսինքն յապարհ վիճարանութեան տակ ձգուի : Աւստրիոյ հպատակ Հրեայք գիտնալ պէտք էին որ Աւստրիոյ վեհափառ կայսրը Երուսաղէմի թագաւորի պատուանունն ևս կրելով, եթէ Պ. Խաթոյի գաղափարը գործադրուելու ևս լինէր, թագաւորին փոխուելու պէտք չպիտի մնար :

ԱԶԳԱՅԻՆ

Անցեալ ամսոյ 21ին աղգային ժողովգումարուելով ի Ղալաթիա ընդ նախագահութեամբ սրբազան Պատրիարքի և ատենապետութեամբ վեմ. Ստեփան վաշայի, կրօնական և քաղաքական խորհրդոց ընտրութեան քուէարկութիւնը կատարուել է :

Քաղաքական ժողովոյ անդամք ընտրուել են բացարձակ քուէիւ՝ հետագայ պատուարժան աղգայինք :

Գրընճեան Գէորգ Էֆէնտի

այս աստուածային պաշտօնի մի հեղինակութեամբն և կատարեալ հաւատոյ մի իշխանութեամբ : — Այս աստուածաբան երէցն է : անկէ զատ ոչ ոք կարող է մարդոց աւելի բարիք կամ աւելի չարիք հասցնել, որ կախումն ունի նորա իւր ընկերական պաշտօնը կատարելէն կամ չճանաչելէն :

Ինչ է երէց մի : Քրիստոսի կրօնին պաշտօնեայն : որ նորա վարդապետութիւնները պահպանելու, նորա բարոյականը ծաւալելու և նորա բարիքները իրեն յանձնուած հօտին մատակարարելու պաշտօնը յանձն առած է :

Սոյն քահանայութեան երեք պաշտօններէն կը ծագին երեք յատկութիւններն, որոց նկատմամբ պիտի խորհրդածեմք զերէցն, այսինքն՝ իւր քահանայ, իւր բարոյագէտ և հասարակութեան մէջ իւր հոգւոր մատակարար քրիստոնէութեան : Անկէ կը ծագին նաեւ երեք տեսակ պաշտաւորութիւնները՝ զորս պէտք է կատարէ, որպէսզի երկրիս վերայ իւր պաշտօնից վսեմութեան և մարդոց յարգանաց և պատկառանաց կատարելապէս արժանաւոր ըլլայ :

Իւր քահանայ կամ քրիստոնէական վարդապետութեան պահպանիչ, մեր քննութեանը մատչելի չեն բնաւ երկրուն պարտաւորութիւնները : նորա խորհրդաւոր և ըստ բնութեան աստուածային վարդապետութիւնը՝ որ յայտնութեամբ տրուած, հաւատով ընդունուած է, մարդկային տգիտութեան նկատմամբ և ոչ մէկ քննութեան տակ կ'իյնի : քահանայն նորա

- Հաղարեան Կարապետ Էֆէնտի
- Ալէքսանեան Մատթէոս
- Գարակէօզեան Գրիգոր
- Հայաճեան Բարսեղ
- Սիմիարաճեան Գեորգ
- Յրէնկեան Մկրտիչ
- Ղազարոսեան Սահակ
- Պէյրիկեան Սահակ
- Յօսիանեան Յակոբ
- Մանիկեան Սեփէրիմ
- Կիւմիւշկէրտեան Տիգրան
- Ռաֆայէլեան Տօքթօր
- Գրիգորեան Ռուբեն

Իսկ երեսական ժողովոյ անդամակցութեան համար բացարձակ քուէ ստացողներն ութ հոգի եղած են . որոց ամբողջական թիւը լրանալուն կը հրատարակեմք և մեք :

Յայտնի է որ նախորդ ազգային ժողովոյ գումարման մէջ երեսփոխանաց մէջէն չէ հոգի հարց մի ուղղած էին հայկական խնդրոյն նկատմամբ առ սրբազան Պատրիարքն : Այս անգամ Նորին Սրբազնութիւնը սոյն հարցին երկար պատասխան տուած է , զոր նախորդ պատրիարք խանդրին մէջ , ինչպէս կ'ըսէ Մաթի պատուական լրագիրը ամփոփելով նորա պարունակութիւնը . «Ս. Պատրիարք հայրը խնդրոյն ծագումէն սկսեալ մինչև Պերլինի տէրութեանց խորհրդոյն ըրած որոշման վայրկեանն իւր ըրած ջանքերն ու աշխատութիւններն , և երկուական տէրութեանց դեպքանքներէն և առաջին նախարարներէն ստացած յուսալից խոստումները մանրամասնաբար պատմելէ ետեւ , իւր և ազգին սպասած անմիջական արդիւնքը չկրնալ ձեռք բերելուն պատճառները ցաւօք սրտի բացատրեց , բայց յոյսը կտրած չըլլալն և իւր անձնանուիրական ջանքը գործնալ շարունակելու մտաւիր ըլլալը ծանուցանելով , Հայաստանի դաւառաց մէջ ուսումն ու կրթութիւնը ծաւալելու , արուեստական և առեւտրական ընկերութիւններ կազմելու և ազգը լաւագոյն ապագայի մը պատրաստելու յորդոր կը կարգայ առ մեն ձեռնհաս ազգայնոց :

Ս. Պատրիարքը սոյն բացատրութիւնները տալէ յետոյ , ցաւ յայտնած է երկու առարկութեանց վերայ , և ազգային ժողովոյ յանձներ է նոցա հերքումը :

Առաջինը ազգայնոց ոմանց կողմէ եղած է , որոնք առարկեր են ըսելով թէ շատ խնդրել

նուս և պէտք եղած կերպիւ լինդրենուս պատճառաւ քիչն ալ չկրցինք ձեռք բերել : Երկրորդ առարկութիւնն օտար ու բարձր տնդէ եղած է , այսինքն թէ Հայոց խնդիրը բոլորովն սոսկ Պատրիարքին հնարածն ու փափաքածն է , և թէ աղբը իրեն համաժողովն է : Այս վերջին առարկութեան համար կարծիք կայ թէ Կ. Պօլսոյ Անդղիական դեպքան Ս. Լէյալտ ըրած ըլլայ , որ ճշմարտահամոթութենէ շատ հեռի չէ , և ըստ որում սխալ ենթադրութիւնն մի է , վասնորոյ ազգային ժողովը միաձայնութեամբ հերքեր է յայտարարելով թէ բոլոր ազգն համամիտ է Ս. Պատրիարքին , ինչպէս և է ստուգապէս , և ցատակից ևս է՝ տեսնելով նորա ջանից կատարելապէս չյաջողելը : Իսկ առաջին առարկութիւնը քննութեան կարօտ նկատուելով , որոշուեր է վեց անձէ բաղկացեալ քննիչ յանձնաժողով մի կազմել , որոյ քննութիւնն յառաջիկայ նստին , այն է Օգոստոս ցին ձեռնարկ է :

Երկրորդ ժողովոյ մէջ Պէկեան Էֆէնտին , կ'ըսէ . Լրագիրը , որն կէտք իւր միջնորդանքի խնդիրն որ օրակարգը անցնելու առաջարկեր է , ըսելով թէ՝ բարձր տնդէ մի խորդաւանութիւն խորհուրդ է մեր ազգին սոյն հայկական խնդրոյն մէջ , և թէ եղիսկոյններէն ոմանք գործիք եղած են անոր , և խոստացեր է վաւերական դրութեամբ հաստատուելու : Ասոր վրայ ազգ-ժողովոյ մէջէն ոմանք ուզելով սոյն խորդաւանութեան ինչ ըլլալը իմանալ , Յ աշխարհական և Յ եկեղեցական անդամներէ բաղկացեալ յանձնաժողով ընտրեր է , քննութեան առնելու . և կ'երեկ թէ այս է Մաթի առաջին առարկութիւնը քննելու համար յանձնաժողով կազմուեցաւ ըսելով : Ինչեւիցէ կերելի որ Յուլիո 21ի ժողովը բաւական ծանրակշռութիւն ստացած է սոյն հայկական խնդրոյն մասին . մինչև սրբազան Պատրիարքը , ըստ ասից Լրագրի , կրկին անգամ հրաժարական տալով թողուցէր մեկներ է ժողովէն :

—Մտնիմ մէջ կը կարդանք թէ Հնդկարեակ ազգայինք մեր հայրենեաց վերածնութեան մեծ գործոյն նպատուելու փութալով հետեւալ հեռագիրը զարկեր են ի Լանտոն առ մեծ Պ. Սէթ Արգար , որպէսզի Անդղիոյ կառավարութեան ներկայացնէ :

«Գրիգորիս արքեպիսկոպոս Հայոց Պատրիարքի և Հնդկաստանի , և հասարակութիւն Հայոց կայլաթայու :

«Առ Պ. Սէթ Արգար ի Լանտոն :

«Ձխորին Հնդկահալութիւն մեր յայտնեմք

Ճշմարտութիւնը պէտք չունի բնաւ մոլորութեան , և խաւարը բան մի չաւելցնելը լուսոյ վերայ :

Իբր բարոյագէտ՝ երկուսն գործը ալ աւելի գեղեցիկ է : Քրիստոնէական կրօնը երկու կերպով դրուած աստուածոյն իմաստասիրութիւնն մի է . իբր պատմութիւն՝ Քրիստոսի կենաց և մահուան մէջ , և իբր պատմութեան նորա յաշխարհ բերած վեճ մարդ ապետութեանց մէջ : Քրիստոնէական կրօնի սոյն երկու բաւերը , պատմութեան և օրինակ , միացեալ կան նոր կատարանին կամ Աւետարանին մէջ : Երեցող պէտք է միշտ ձեռաց մէջ ունենայ զայն , միշտ աւաց առնի , միշտ իւր սրտին մէջ կրէ : Լաւ քահանայ մի սոյն աստուածոյն գրքին կենդանի սկզբութիւնն է : Սոյն գրքին ոմանք մէկ խորհրդաւոր խօսքերը նորա հարցումընոյ միտոյ կը պատասխանեն , և զործնական ու ընկերական իմաստ մի կը պարունակէ , մարդոյն ընթացքը կը լրջաւորէ և կը կենդանացնէ : Չկայ բարոյական կամ քաղաքական ճշմարտութիւն մի , որոյ սերմը Աւետարանի մէջ համարին մէջ չգտնուի . արդի փիլիսոփաներն ամենքն ալ նորա մէկմէկ համարին մեկնութիւնը տուած են և յետոյ մոռցած , մարդասիրութիւնը նորա առաջին և միակ պատմութեանն ծնաւ , այն է սէրը : Ազատութիւնը նորա քայլերուն ետեւէն գնաց երկրիս վերայ , և նորա լուսոյ առջև և ոչ մի նաւաստացոյցիչ ծառայութիւն կը ցաւ : Բարձրագոյն հումանարութիւնը ծնաւ :

Անդղիոյ վասն համակրութեան զոր ցուցանէ առ հայրենիս մեր և առ դժբաղդ վիճակ ազգի մերոյ : Յուսով եմք եթէ բրիտանական կառավարութիւնն ոչ խնայեցէ՝ որչափ կարելի է ջանալ շնորհել Հայոց խնդրութեան և ազատութիւն յարտաքին հարաւահարութենէ :

—Լրագիր կը ծանուցանէ իւր վերջին թուոյն մէջ թէ Յուլիո 23ին սրբազան Պատրիարքն մեր , որ ի Գընալը կղզին կը գտնուի , հետն առնելով կաթողիկէ Հայոց պատրիարքանորդ գեր . Լնդի . Էճեան վարդապետը և լողօքանաց ազգապետ Էֆէնտին և ուրիշ քանի մի եկեղեցական և աշխարհական պատուաւոր ազգայինք , Ամբաստան Հայրենի պաշտօնական սպանելութիւնն միտալու գնացեր են անդղիական նաւատորմին Ալեքսանդրա կոչուած զրահանաւ , որ մէկ թիւ գանձութի հարուածով ողջուեր է զիւրեք , և սիրալիր ընդունելութեամբ պատուաւորներ են թէ Ամբաստան թէ իւր երկրորդը , որ ընկերակցեր է իրենց պատուանքով թէ Ալեքսանտրոս և թէ Տէ վաթիկէյն նաւաւոր մէջ եղած բոլոր անունները արժանի տեղերն ու պատրաստական գործիքները ցոյց տալով : Երկու ժամ տեւելով իրենց այցելութիւնը՝ մեկներ են մեծ շնորհաւարութիւն յայտնելով ընդունած հիւրասիրութեան վերայ :

Հետեւալ նամակը անցնելով թուոյ մէջ հրատարակելու համար ազգուած էր մեզ , բայց անդուզ պակասութեան համար այս անգամ կը հրատարակեմք , ընթերցողոյ խորին ուշադրութիւնը հրաւիրելով պարունակեալ ճշմարտութեան վերայ :

Կարգաւոր Արշալուսոյ 1095 թիւը , յորում ցուցելով բոլորած է թէ քաղաքիս երկուսեւ վարժարաններուն մէջ կրօնագիտութեան դաս չկայ : միւս կողմէն նկատելով որ Պ. Մաթիարեան իւր Ա. Մամլոյ Յոսեփի թուոյն մէջ ընդհակառակը հաստատել կը ճգնի թէ բարոյագիտութիւն և թէ կրօնագիտութիւն դաս տրուելը , սոյն երկու հակասութեանց մէջ երկու կողմէն ևս եղած թերի տեսութիւնները պարզելու համար կը փութալ այս անգամ կրօնական վարդապետութեան քննութեանը ներկայ գտնուելով : Բայցարարութիւն տալ արդիւնքին վերայ :

Յունիսի 23 էր ներկայացեալ օրս , կարգն եկաւ կրօնական ուսման , կամ գործոցին լեղում խօսելով՝ Կաթողիկէ պատրիարք (1) . որպէս Ա-

(1) Հեղինակեալ ի Մեքիսեպեկ վարդապետ Մաթիարեան , տպեալ յԵրուսաղեմ 1872 :

հաշիւը պարզ հաւատացելոյ նման՝ ուրիշի չարաւատորիւր , բայց եթէ իւր խղճին և իւր եկեղեցոյն , որ է միմիայն իշխանութիւն յորմէ կախեալէ նա : Սակայն աստիւ ալ քահանային բարձր իմացականութիւնը կրնայ օգտակար կերպիւ ազգել գործնականին մէջ իւր ուսուցած ժողովրդեան կրօնին վերայ : Կան բաւական դիւրահաւանութիւններ , ժողովրդային աւելորդապաշտութիւններ որ խաւարի ու տղիւսութեան դարուց մէջ չփութուած են քրիստոնէական զուտ վարդապետութեան բարձրագոյն հաւատոյ հետ : Աւելորդապաշտութիւնը հաւատոյ զեղծումն է : Կրանքով մի լուսաւորեալ պաշտօնէի գործն է , կրօնքով՝ որ շրջաւեր վերայ կը կրէ , ըստորում ամեն լոյս անկէ կու գայ , լուսաւորեալ պաշտօնէի գործն է կ'ըսեմ՝ որ իւր ժողովրդին վրայէն խաւարը փարատէ , որ կրօնին սրբութիւնը կը քննադատէ , և քրիստոնէութիւնը՝ այն գործնական քաղաքակրթութիւնը , այն գերադոյն իմացականութիւնը՝ նախապաշարեալ աւաց առնի կը չի փութէ բարեպաշտական ճարտարագործութեանց կամ մոլոր ու խաբէական պաշտամանց պլանդակ հաւատոյ հետ : Երեցին պարտքն է հաւատոյ այս զեղծումները մէկգի ձգել տալ , և իւր ժողովրդին քիչ մի աւելի աւաց հաճոյ երեցած հաւատքը քրիստոնէական վարդապետութեան ծանր և խորհրդաւոր պարզութեան , նորա բարոյականին հայեցողութեան և նորա գործոց յառաջադէմ բարեպաշտութեան և կատարելութեան վերածել :

Աստուծոյ առջև մեր հաւատարմութիւնն և մեր երազարկեալութիւնը ճանչելու ստիպուելնս . օրէնքները քաղցրացան , մարդկային սովորութիւնները փարատեցան . չգիտենք ինչպէս , կրնա իւր յարգանքը վերստացաւ մարդոյ սրտին մէջ : Քանի որ երկուսով ցնցում տուաւ իւր խօսքը գարուց մէջ , մէկմէկ մոլորութիւն կամ բռնաւորութիւն կը ծնան , և կրնայ ըսելով թէ՝ արդի աշխարհս ամբողջ իւր օրէնքներով , հաստատութիւններով , յոյսերով ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ Աւետարանական խնդրաւոր կամ նաւալ մարմնաւորեալ արգիլ քաղաքակրթութեան մէջ : Բայց նորա գործը գեա շատ հեռի է կատարումն ստանալէն . յառաջալ կ'ստիպեն կամ կ'ապաքեալ որմաթեան օրէնքը , որ մարդկային մտաց գործն և զօրեղ գաղափարն է : Նոյնպէս և Աւետարանի հաւատոյն . նա չի փութ մեզ որ բարութեան մէջ կանգ առնենք , միշտ դեպ ի բարեգոյնը կը յորդորէ : չի փութ մեզ մարդ կու լինէ յաւատարմել , որոյ առջև անգագար նորէ նոր պոյճաւագոյն հորիզոններ կը բանայ , և որչափ աւելի մեր աչուքները գեղիլ լոյս կը բացուի , այնչափ աւելի նորա խորհրդոց մէջ խոստումնս , նորա պատմութեանց մէջ ճշմարտութիւններ և մեր ճակատագրոյ մէջ ապագայ կը կարգաւորէ :

Ռուսին երեցն իւր ձեռնին մէջ ունի բոլոր բարոյական իմացականութիւնը , բոլոր քաղաքակրթութիւնն և բոլոր քաղաքականութիւնը , երբ իւր ձեռնին ունի սոյն գիրքը , և աւելան է

առնալով ձայն տուաւ ըստանալից դատուն որ
մտադրութեամբ ունին դնեն քրիստոնէական
կարգապետութեան . որովհետեւ քաղաքիս կրօ-
նական խորհուրդը ստարիէ ի վեր գանգատ կը-
նէր միշտ սոյն ամենակարեւոր ուսման պակաս-
ութեան մասին և Ս. Առաջնորդը ամեն անգամ
դատարիք չգտնուիլը պատճառելով Կ.Պոլսէն
բերել աշուտ կրթութեամբայր : Վերջապէս քահա-
նայից դատուն հետ ես ալ ականջներս սրեցի որ
լուս ունինդ բովումը քննւմ . քննութիւնը վերին
դատարանի աշակերտութեան էր : Յարգել Տե-
սուչ Պ. Իփէքճեանը ուղղեց իւր հարցը մի աշա-
կերտութեան . նա ևս կտակարանի պատմութեան
մէջ առած գտար , այսինքն Յիսուսի պատեքի
որ մի Տոմարը մտնելով և այն տեղ առեալու
ընդ Հրեայքը և գրամսփոխները դուրս ար-
տաքսելը պատմեց(2) : Տեսուչը այս պարզ պատ-
մութեան դու՛ չըլլալով , հետեւութիւն մի ևս
հանել ուղեց սոյն դատէն , և ինդրեց աշակեր-
տութիւն որ խորհրդածելով գտնէ թէ Հրեից
սոյն չար սովորութեան նման զեղծում կ'դնուի
Քրիստոսի եկեղեցւոյն մէջ ալ . և ինքը օգնե-
լով աշակերտութեան տալիք պատմութեան
ասաց թէ , միևնոյն քննացից մէջ կը գտնուի և
այժմ մեր եկեղեցին . և օրինակ բերաւ եկե-
ղեցեաց մէջ սովորութիւն եղած Բաղնիքը և
մամաճախութիւնը . որոնք , ասաց , մի և նոյն
նշանակութիւն ունին , միևնոյն առեւտուրն է .
Ահաւասիկ . . . խմբագիր , քաղաքիս օրիոր-
դաց դպրոցի , քրիստոնէական վարդապետու-
թեան ուսուցման մեթոտը , և ընթերցողաց կը-
նդութիւնը իմաստասիրել թէ սոյն մեթոտը ինչ
արդիւնք պիտի բերէ ժամանակին , և թէ ինչ
է քրիստոնէական պատմական մասը միայն
առանց վարդապետականի ուսուցանելու նպա-
տակի : Ինչ նմանութիւն կայ Բաղնիքի-
սովորութեան և անասուններ ծախսելուն և գրա-
մսփոխութեան մէջ տեղ , որոց նպատակն էր
վերջին մասնաւոր ու անձնական շահեր , երբ
Բաղնիք արդիւնքը ընդհանուր եկեղեցւոյն կը
պատկանի , յորմէ պիտի օգտուին աղգային
պաշտօնէայք , ընդ . որս և դպրոցի տեսուչք .
մամաճախութեան մէջ հին տաճարի մէջ եղած գանձա-
նակը , որոյ ճիշտ հետեւութիւնն է Բաղնիք , Յի-
սուսի արդար նախանձը չյուզեց , չարամեցոյց
զինքը ինչպէս բրած էր վաճառականաց արար-
քը . այլ ընդհակառակը օր մի այն գանձանակին
զիմաց նստելով ու չարութիւն բրաւ անոր մէջ
դրամ ձգողներուն , և սոյն առ թիւ դուրսութիւն
ևս տուաւ այրի կնոջ առած սղորմութեան ,

(2) Անգ. գլ. ժբ. էր. 42 :

որ միայն բանայ , միայն կարգայ , և միայն իւր
չափը թափէ լուսոյ և կատարելութեան գան-
ձը , որոց բանալին իրեն յանձնեց Նախախնա-
մութիւնը : Բայց՝ Քրիստոսի նման՝ իւր ուսուցի-
րութիւնն ևս կրկնակի պէտք է լինի , վարքով
և բանիւ . իւր վարքը պէտք է լինի , ըստ տա-
նալոյ մարդկային ակարութեան՝ նորա վարդա-
պետութեան զգայի բացատրութիւնը , կենդա-
նի խօսք մի : Եկեղեցին զինքը աւելի իւր օրի-
նակի այնպէս դրաւ քան թէ իւր պատգամ .
կրկնայ իննը որ բնութիւնը իրեն շնորհած չլինի
անասնութեան ձիւրքը , բայց այն խօսքն՝ որ
անձնուն կը բուրի , վարքն է . առաքինութեան
մի ջափ պերճութեան և համադրիչ լեզու ու մի մարդ-
կան եղանակ :
Երէցն է նոյնպէս իւր եկեղեցւոյն սրբազան
խորհրդոյն և սիրոյ բարեքններուն հոգեւոր մա-
տակարարը : Սոյն յատկութեան մէջ նորա պար-
տաւորութիւնները կը ծածկեն այն պարտաւո-
րութեանց՝ որոս իւր վերայ կը գնէ ամեն մատու-
կարարութիւն : Նորա գործն է մարդոց հետ ,
պէտք է ճանչել զմարդիկ . մարդկային կիրքե-
րը չօշափող է , պէտք է փափակ և կամայեղ
անձնաւ , խոհեմութեամբ և չափաւորու-
թեամբ լեզուն , իւր ստորոգութեանց մէջ ունի
նա մարդկութեան թերութիւնները , զընդմենը ,
ընդառնութիւնները , կարիքները և չբաւորու-
թիւնները . պէտք է հարուստ սիրտ ունենայ ,
որովհետեւ , հեղ , զթոտ , սիրողն ներող :

որով դերազանցեր էր քան զմեծատունս .
Մամաճախութիւնն ալ դարձեալ զեղծում մի
չհամարիր , այլ նորա արդիւնքն ևս եկեղեցւոյ
պաշտօնէից և աղգին աղքատաց սահմանեալ է .
և մի բարի սովորութիւն է քրիստոնէից մէջ , ի
ցոյց իւր լուսաւոր հաւատոյն , որով կը հաւատոյ
իւր Աստուածը բնակեալ ի լոյս :
Կընդգրեմ . . . խմբագիր , սոյն դիտողու-
թիւններս բարեհաճեցէք հրատարակել Արշալու-
սոյ պատուական լրագրի մէջ , որպէսզի մեր
հասարակութիւնը քիչ մի աւելի լոյս առնու իւր
աղգային երկսեռ վարժարանաց մէջ դաստիարա-
նած ուսմանց ոգւոյն վերայ , և յատկապէս
քաղաքիս կրօնական խորհրդոյ ուղարկութեան
կը յանձնեմ իմ այս դիտողութիւնս , և մնամ :

Զերմեռանց քրիստոնէայ ոմն .
Իզմիր , 15 Յուլիս 1878

. . . խմբագիր ,
Մաթի պատուական լրագրի Յուլիս 18 թուոյն
մէջ Արսէն ստորագրութեամբ նամակ մի կար-
գացինք . գրուք Մեսրոպեան դպրոցի վարդա-
պետական ընդլուր , իւր ըսածը ըստ մեզ՝
կարեւորութիւն ունի և զօրաւոր վկայութեան
տեղ կ'անցնի : Յիշեալ նամակայիրը Արշալուսոյ
1095 թուոյն մէջ անստորագրել յօդուածիս քա-
ղաքիս երկսեռ վարժարանաց մէջ Պ. Մամաճա-
խանի տեսչութեան ժամանակ ոչ բարոյական և
ոչ կրօնական կամ քրիստոնէական ուսմանը
չըլլալը հաստատելուն դէմ բողոքելով , ձախո-
ղակի տրամաբանութեամբ դարձեալ կը հաս-
տատէ մեր ըսածը , Բարոյականին համար կ'ըսէ
թէ ևս ինչ տարի առաջ մասնաւորապէս Պ. Մ.
Մամաճախն հրապարակաւ Մեսրոպեան վարժա-
րանի վերի սրահին մէջ բարոյականութեան վրայ
կը ճառէր : Եւ Այս խօսքերով երկու տարիէն և
այս բարոյական դաստիարակութիւն չըլլալը ան-
հերքելի կերպով կ'ըսէ : ասկայն դիտելու է
այ բարոյականութիւն ըսածը , թէ որ մեր հա-
կացածին պէս ինչպէս ալ կը հասկնան , միայն
բարձրացոյց դասու վերապահեալ ուսմանը չէ ,
այլ ծաղկոյնն սկսելու է աշակերտաց հատկաց-
ղութեան շափու համեմատ բարոյապէս դաս-
տարակի , և նոյն սրտին մէջ բարի դատաւո-
րակութեան սերմը ցանել : Եթէ ծաղկոցի և
պատարաստարանի աշակերտ մի զուրկ մնալով
սոյն ամենակարեւոր ուսմանը , ոչ ծնողական
յարկին տակ և ոչ ուսուցիչարանի մէջ իւր սիրտը
չէ մշակուած , այլ տղայական միջութեամբ գար-
դայած է , ամենին օգուտ մի չունի անոր
բարձրացոյցն պատարանի մէջ հարեանցի ստա-
ցած բարոյագիտութիւնը , որոյ հիմն է մեզ

իւր դուռը պէտք է բաց լինի ամեն ժամ զին-
քը եկող արթնընդունի . իւր ճարգը վառ պի-
տի մնայ միշտ . իւր ցուպը միշտ ձեռին պատ-
րաստ . ոչ եղանակ պէտք է դիտնայ , ոչ հեռա-
ւորութիւն , ոչ տխրիք փախադրութիւն , ոչ
տրեւ , ոչ ձիւն եթէ հարկ լինի վերադարձին
իւր տանի , յանցաւորին՝ ներում , կամ հոգե-
վարքին՝ իւր Աստուածը : Պէտք չէ որ լինի իւր
առջեւ՝ ինչպէս Աստուծոյ առջեւ՝ ոչ հարուստ ,
ոչ աղքատ , ոչ փառք , ոչ մեծ , այլ միայն մար-
դկինք , այսինքն՝ թշուառութեանց և յատկ
մէջ եղբայրներ , Բայց զիւր պաշտօնը պէտք չէ
և ոչ մէկուն երեսին դէմ մերժել . պէտք չէ
ասանց խոհեմութեան ևս նուիրել անոնց՝ որ
արժանի չեն համարիր իրենց և չեն ճանչեր զայն :
Սէյն անգամ եթէ անպատշաճ տեղը ի դործ
դուրեւելու լինի , երես դարձնել կուտայ և կը-
հեռացնէ զմարդ քան թէ կը մտնեցնէ . շատ
անգամ աշուտ ճարկ է որ քան զինքը խնդրեն
կամ կանչեն . պէտք չէ մոռնայ նա թէ ամեն
կրօնական պաշտամանը բացարձակ աղտոտութե-
ն իշխանութեան ներքեւ , որ մեր ընկերական վի-
ճակի օրէնքն է , մարդս պարտաւոր չէ Աստուծ-
մէ և իւր խղճէն զատ ուրիշ մէկուն հաշիւ տալ .
երկու քաղաքային իրաւունքներն և պարտա-
ւորութիւնները այնտեղ կը սկսին ուր կ'ըսուի
իրեն՝ թէ Քրիստոնէայ եմ ես :

քրիստոնէից համար՝ կրօնը միայն .
Իսկ կրօնադիտութեան համար նամակագիրը
կըսէ « քաջ գիտենք որ ամեն շաբաթ օր երկսեռ
վարժարանաց մէջ դաս կ'աւարտուի զիւրի կամ
տետարակի վրայ : » Իւր վկայութիւնը միշտ ան-
ցելոյն վերայ հիմնած է . իսկ մեր ըսածը ներ-
կայիս համար էր երկար կըլլար այս տեղ եթէ
ուղէինք բացատրել թէ նամակագիրը ինչ
մասը ըմբռնած է կրօնադիտութիւն բառը . ե-
թէ երկու տարի առաջ ալ , ըստ իւր խոստովա-
նութեան , արդի ուսուցչութեան կերպով էր
քրիստոնէական ուսման դաստիարակութիւնը , ցա-
ւօք սրտի կ'ըսեմք . թէ , ինչպէս քննութիւնը
հրապարակաւ մեզ ցոյց տուաւ , լոկ կտակարա-
նի պատմական մասին մէջ կրկնայայտ և ոչ
վարդապետական : Եթէ նամակագիրն դրած
յօդուածին մէջ ուրախացուցիչ կէտ մի կայ ,
այն է քիչ շատ իւր ընդունած ուսմանը , այս-
ինքն երկու տող գրելու կարողութիւնը , որ ա-
ւելի կատարեալ կ'ըլլար , թէ որ քիչ մի բանա-
կան արհեստ ալ ուսանէր , որ դժբաղդաբար
կը պիտի իւր դատաւորութեանց մէջ . ԿԱՅՍԱԿ

Անցեալ կիսուակէ քաղաքիս Մեսրոպեան վար-
ժարանին մէջ դպրոցական հանդէս մի տեղի
ունեցեր է , ուր հաւաքուած են բաւական հան-
դիսականք երկու սեռէ ևս : Հանդէսն սկսուե-
ր է նախ երդով մի ի գովեստ դէր . Առաջնորդին՝
յետոյ ուրիշ զանազան աղգային երգեր խօսուե-
ր են ընկերակցութեամբ դաշնամուրի , զոր խօստ
յարժողութեամբ զարկեր է պատուաւոր բնառ-
նիքէ օրիորդ մի : Սոյն հանդէսը տեւեր է գրե-
թէ երեք ժամու չափ . և այսպիսի ժամանակա-
միջոցիս կէս մասը յարգոյ հանդիսականք զհիշ-
են ունեցողութիւն մատուցանելու յարգոյ Տե-
սուչ Իփէքճեան Էփէնտինն արտասանած դպրո-
ցական ճառին : Մեր ամբաղքութեամբ աւելի
չունեցանք ներկայ դատուելու և ականջալուր
լինելու բանախօսութեան . այլ որչափ որ իմա-
ցած եմք . լաւ ապաւորութիւն չէ ունեցած
հանդիսական աղգայնաց վերայ , որոնք ուրիշ
բան չեն նշմարած տեսուչ Էփէնտինն առաջին
անգամ արտասանած ճառին մէջ բայց եթէ
անձնապարծութիւն և մեղադրանք աղգայնաց
դէմ , Մեր , ինչպէս ըսինք , ներկայ չգտնուե-
լով , չեմք կարող դնահատել և կարծիք յայտ-
նել . միայն կը փափաքէինք որ յարգոյ Իփէքճեանն
էփէնտին իւր խմբագրած ծրագրին ոգւոյն և
ընտրած մեթոտին վերայ համառօտ ժամօթու-
թիւն մի տալով , ջանայր աւելի հասարակութեան
համակրութիւնը ձեռք բերել , որոյ մէջ կրկա-
յանայ ըստ մեզ ամեն յարժողութիւն և հաստա-
տութիւն տեսչական պաշտօնին , քան թէ անձ-
նական կրկն ապաւորել դարձնել պատկառելի
հանդիսականքը : Սոյն թերութիւնը փութացեր
է սքողել խոհեմադարդ Առաջնորդն մեր , իւր
համառօտ ճառախօսութեամբ բաւական գովու-
թիւններ տալով նորընտիր Տեսչին , յիշելով նո-
րա առաջնորդաւորութիւնը , որոյ վերայ մեծ յոյ-
սեր կը տածէ , որոց իրականութեան մասին և
մեք ի սրտէ ցանկացող եմք :

Առաջին երգէն յետոյ մտաւնամարդական խա-
ղեր կատարուեւր են ի դուրսութիւն հանդի-
սականաց , և մեծ ծափահարութիւններ ընդու-
ներ են օտարաղղի պատանիք որոնք ոոյն նպա-
տակիս համար բերուած են՝ հանդիսիս շուքն ու
զարդը աւելցնելու . որովհետեւ Հայ աշակեր-
տաց մէջ մի քանի աննշան մանկիկներ միայն ի
տես եղած են :

Նորընտիր տեսուչ Աղգային վարժարանաց
Զիւրաճիկ :

Օգոստոս 30ին Ս. Մեսրոպեան վարժարանի
մէջ կատարուած դպրոցական հանդիսին ներկայ
ըլլալով՝ փափաք զգացի քանի որ որոշ խորհր-
դածութիւն գրել , ոչ թէ աշակերտաց բանաս-
տեղական հաստատմանը դոյ սորվելով բերա-
նայի արտասանելուն կամ իրենց ըրած տրա-
մախօսութեանց վրայ , որը կարեւորութիւն չու-
նին , քանի որ ընդհանուր հանդիսականաց
առջի նոյն յառաջնորդութիւնը յայտնելու
անբաւական են , այլ ուղեցինք խորհրդածել
լոկ Զմիւռնոյ Աղգային վարժարանաց նորոգ

տեսչին, Համարաձուլ է ֆ. իփէքճեանի նոյն առթիւ ըրած ատենաբանութեան վրայ, որ յիրաւի մեր դպրոցական հանդէսներու ատեն արտասանուած ճառերու տարեգրութեանց մէջ եղական է ցարդ և թերեւ եղական պիտի ըլլայ ապագային մէջ:

Նախ՝ ներուի մեզ բոլոր, որ Պ. Տեսուչը ատենաբանի մը յատուկ հանգամանքները չունի, և իւր արտասանած խօսքերը և շարժումները չատեցու կասկած առնելու ինք աւելի փողոցի մարդ մ'է, քան թէ պատկառելի ատենաբան մը կամ ներհուն մանկավարժ մը:

Բ. Յաւ է մեզ յայտնել որ Պ. տեսուչը նոյն օրուան հանդիսին առթիւ իւր պարտաւորութիւնները իմաստասիրած չէր: Ժողովուրդը նոյն օր իրմէ երեք բան կ'սպասէր, նախ՝ թէ իր պաշտօնավարութեան սկիզբը ինչ վիճակի մէջ դուրս ելած էր ազգային դպրոցները, երկրորդ՝ թէ ինչ վիճակի պիտի վերածէր, և երրորդ՝ թէ իր վերածելի վիճակին կամ առաջադրած բոլոր միջոցներէն ինչն աւելի յարաւարտութեան համար ինչ պարտականութիւններ ունէր ժողովուրդը: Այս երեք կէտերու մասին ալ Պ. տեսուչը բացարձակ լռութիւն պահեց և ասով կատարելապէս յայտնի ըրաւ որ ինք իւր պարտականութիւններն իսկ ճանչելու անկարող վիճակի մէջ կը գտնուի:

Գ. Պ. տեսուչը ըսաւ թէ ինք ազատախօս է, խիստ ազատախօս, յանձնուած ազատախօս, և թէ ժողովուրդին մը վերքերը ու պակասութիւնները խնայելով չ'յայտնեմ, այլ բացօթեց և միահամուռ կերպիւ: Այս արհեստ մէջ ամեն բան, Պ. տեսուչ, պիտէ որ իր սահմանը ունի, նոյն իսկ չենք կրնար ուրանալ որ ազատախօսութիւնն ալ իրեն յատուկ սահմանը ունի, և երբ այս սահմանէն անցնի՝ այլ ևս ազատախօսութիւն ըլլալէ կը դադարէ և տարբեր անուն կ'ստանայ: Կրնայիք ժողովուրդեան թերութիւնները ցոյց տալ, բայց զգաստ կերպիւ, չէ թէ խրոխտ ու վիրաւորիչ լեզուաւ: Դպրոցական տեսչէ մը, մանաւանդ Համարաձուլ է ֆ. իփէքճեանի նման տեսչէ մը, որ քան մանկավարժական հմտութիւն՝ նոյնչափ և խոհեմութիւն և այս երկուքին հաւասար ալ լեզուի քաղցրութիւն կ'սպասուէր: Բայց Պ. իփէքճեան այս մասին ալ թերի կրգտնուի և կարծես թէ բնածին ախորժ մը կ'զգայ թշնամանք զանոնք՝ որոց կ'ուղղէ իւր խօսքը, վիրաւորել և կերպով մը անբանի տեղ զենել զանոնք՝ որոնց համարումը և սէրը ստանալու անհրաժեշտ պէտք ունի:

Դ. Պ. տեսուչը կրէ թէ ինք Պոլիս շատ հաւակաւորներ ունէր և կը յաւելցնէ ըսելով թէ իզմիրի մէջ ունեցած հակառակորդները աւելի աներես են: Թողով այս գուհիի խօսքը որ բաղմամբիւ տիկնայց, արանց, եկեղեցական դասուն և Ս. Առաքնորդին ներկայութեան արտասանուած է Համարաձուլ է ֆ. իփէքճեանի նման ներհուն մանկավարժ տեսչէ մը, մենք հոս լոկ կրնչմարենք որ Պ. տեսուչը սոյն խօսքով կը յայտնէ թէ իւր սիրտը հակառակադրութեամբ միայն կրնայ սնանիլ: Բայց ո՞րք են այս հակառակորդները, Պ. տեսուչը զայս չ'պարզեց և չ'պարզելով ցոյց տուաւ թէ ինք կամուրիշի մը թելադրութեան զոհ ինկած է, կամ օգին մէջ թշնամիներ կրնչմարէ, և այս կերպով ցոյց կուտայ որ իր միտքը առողջ գործունէութեան պահանջած ամեն հանգամանքները չ'ունի:

Ե. Պ. տեսուչը ըսաւ թէ՝ բոլոր իր հակառակորդները պիտի նկատէ իբր իւր անձնական թշնամիներ կամ իւր պաշտօնին հետամուտները: Զորրորդ դիտողութեան մէջ երեցած Պ. տեսչին պլանդակ խօսքին ասկէ աւելի օրինաւոր հետեւութիւն մը անկախել յիմարութիւն էր: Ուրեմն Պ. տեսուչ, ով որ ձեր ընթացքը քննադատութեան առնու՝ պիտի նկատուի ձեզմէ իբր ձեր անձնական թշնամին կամ ձեր պաշտօնին հետամուտը: Կամ աւելի ընդարձակ ըմբռնենք ձեր խօսքը՝ առանց օակայն ձեր սկզբունքէ մազիւ չափ չեղելու: Երբ լրագիրք Պիղմարքի, Անտրասի կամ Կորչաքօֆի նկատմամբ քննադատութիւններ կրնեն, արդեօք այն նպատակաւ է որ նոյն պէտքէն անձնաց տեղը անցնին: Կամ ձեր վրայ դարձնենք խօսքը, Դուք որ Եւրո-

պական և ի մասնաւորի Զուլիքերիոյ մասնական, ընկերական ու ազգային գրեթէ բոլոր դպրոցները պախարակեցիք (և այս կերպով ինքզինքնիդ գրեթէ ամենագէտ մանկավարժ մը ցոյց տուիք) դուք Պ. իփէքճեան, բաւ ձեր խօսքին, կրնկատուիք նոյն դպրոցներու տեսչութեան կամ վերին պաշտօններու իբր հետամուտ մը, և այս ալ անհաւանական չէ նկատելով որ բաւական ժամանակ Զուլիքերիա դեգերեցաք, և ինչո՞ւ հոն ալ ձեր մանկավարժական հմտութիւնը ի հանդէս բերելու համար մրցում չ'առաջարկեցիք, ինչպէս առաջարկեցիք Զմիւռնիոյ Ազգ. վարժարանաց մէջ: Երբ միջոցին ձեր ստացած կերպարանքէ և ձեռքբեւունք անսովոր կերպիւ դէպ յառաջ մղելէդ ժողովուրդը վախցաւ որ մի գուցէ իր վրայ խուժէիք և օգին մէջ նշմարած ձեր հակառակորդները ջարդէիք:

Զ. ոյն օրը նաև գրագէտներու չափ ու գին սահմանեցիք թէ և խիստ թերի կերպիւ, վասնզի լոկ երեքուկ'անոց գրագէտներ ըսիք, մենք գրագէտ գնահատելու արհեստին մէջ աւելի յառաջանալու համար կ'ընդունենք որ քանի մը դասակարգութիւններ ևս սորվեցնենք մեզ, օրինակի համար, ձեր կամ Պ. Մամուրեանի գրագիտական դիմը և արժէքը քանի դասեկան է:

Է. Եւ ամենէն ծիծաղելին (դիտմամբ վերջի ձգեցինք այս պարբերութիւնը, որպէսզի ծիծաղով վերջացնենք մեր սոյն յօդուածը, որ ողջամիտ անձերու ծիծաղը գրգռող ճառի մը պատճառաւ գրուեցաւ): Սրդեօք կը վայելէ՞ Պ. տեսուչ ըսել Վերվերլացնեմ խօսքս ասկէ 100 տարի առաջ Ամերիկայի մէջ ինքզինքը բոլորովին գրականութեան սուղ ինձ նման երեւելի իմաստունի մը մի նամակէ հետեւալը քաղելով...: Զեր այս խօսքին ուրիշ ըսելիք չ'ունինք Պ. տեսուչ, բայց եթէ սա որ իզմիրի օգը Պոլսոյ և Զուլիքերիոյ օգէն աւելի մեղմ ըլլալով թեր ևս ձեզ նպատաւոր եկած չէ:

Արդեօք Պ. Մամուրեան իւր քթին տակէ կը ծիծաղի այս գէպերու վրայ, այն Պ. Մամուրեանը՝ որ իփէքճեան էֆէնտիի գալէ յառաջ ըսած է, «ինչ պիտի կրնայ ընել իփէքճեան, արդեօք պիտի հրաշագործէ, թող դայ և իզմիրի հայերը անոր ալ համբ առնուն»: Իսկ այս Մամուրեանը այժմ՝ որչափ մտերմացած է իփէքճեանի հետ...: Ինչ զարմանալի մարդիկ կը գտնուին աշխարհիս մէջ: Կայ արդեօք մէկը որ Պ. Մամուրեանէ աւելի ճարտար դիմակաւոր ըլլայ և ամեն դերերու յարմարցնէ ինքզինք, այն է շողքորթի, խաբբայի, կեղծաւորի...: Բայց ինչո՞ւ մեր գրիչը կը դարձնենք այս անձին վրայ, որու անունը անգամ զգուցիկ է մեզ, նկատելով որ ազգային բոլոր գործոց մէջ իւր բռնած ընթացքը ողջամիտ Հայերու զգուհիք պատճառած է:

Գ. ՆԵԱՆ ՄԻՐԱՆ

Զմիւռնիա, 2—14 Օգոստոս 1878

ՁԱՆԱԳՅԱՐԱՐՈՒՄ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա, 5 Օգոստոս:

Երէկ օգոստոսիաւ Սուլթան Համիտ կայսեր ծննդեան տարեդարձը կատարուեցաւ սովորական հանգիսիւ:

—Անցեալ ամսոյ 23ին՝ հասու ի քաղաքս Բիրէէն գալով, Ռուսաց հիւպատոս Պ. Մուսուրիսը, որ պատերազմէն յառաջ ալ նոյն պաշտօնը կը վարէր. մի քանի օրէն յետոյ ռուսական դրօշակը պարզելով՝ պաշտօնական այցելութիւններն տեղի ունեցան:

—Անցեալ շաբաթ ոստիկանութեան մարդիկը երեք գրամանեղ ձեռք ձգեցին, որոնք կառաւանաց կամօյին կողմերը իրենց արքունական արհեստը կը քննենք: Գովիւրէն բաւական արժաթ մէծիաներ գտնուեցին իրենց գրամանոցէն ելած:

—Տիմոգիդայի նախորդ գայմագամ ճէմալ—Պէյը բարձրագոյն տնօրէնութեամբ Մէնէմնի գայմագամ կոչուեցաւ:

—Կ'ըսուի թէ անգղիական ընկերութիւն մի 99 տարուան համար արտօնութիւն ստացեր է Յոսպէնէն յերուսաղէմ երկաթուղի շինելու:

—Հակահասունեան կուսակցութենէ եղող Յաւութիւն վարդապետ Նուրիճանեան, անցեալ երեքշաբթի Գումգարուի պատրիարքարանը երթալով խնդրեց զինքն ալ ընդունել ի ծոց մայրենի եկեղեցւոյ, և սիրով ընդունուեց, և ըստորում ասկէ յառաջ ևս ճերմակեան Մեսրոպ վարդապետ ընդունուած էր: Կը յուսամք որ ուրիշ ազատամիտ եկեղեցականք և աշխարհականք ևս հետեւող պիտի ունենան իրենց օրինակին:

—Կ'իմանամք թէ Զէյթունի խռովութիւնը հանգարտեց երկու կողմանց հաշտասէր զինուորներով, սակայն կ'երևի թէ Զէյթունցիք Զէրքէզաց երեսէն բաւական վնաս և աւեր մունք կրած են, որովհետեւ եկեղեցական և աշխարհական երկու նշանաւոր անձինք չըլանի ելած են ողորմութիւն և օգնութիւն հաւաքելու համար և որոց դիտաւորութիւնը մինչև յԱնգղիա երթալ է, այն տեղի ազգայնոց դէմ թուելուն ալ հայցելու:

—Ի՞նչ հմէտ—Ալի փաշայ, որ Պերլինու Ա.ա. գաղտնիքը երկրորդ լիազօր երեսփոխան էր, վէնայէն Օտէսայի ճանապարհաւ ի Կ. Պոլիս հասեր է:

—Անցեալ ամսոյ 30ին վէնայէն ողջամբ ի մայրաքաղաքն հասեր է ամեն թրիմեան Հայրիկը. իսկ գեր. Խորէն Նար—Պէյը արքեպիսկոպոսը ի Բարէզ կը գտնուի. և հրահանգ ընդունած է Պատրիարքարանէն որ անկէ ուղղակի ի Ս. Բեդ երբուրդ երթայ Պատկանեան արժ տէր Գարրիէլ կարգադուրկ քահանային ազատութեան համար միջնորդելու Ռուսաց վեհ. կայսեր:

—Վսեմ. Նուպար փաշայի համար անգղիական լրագրաց մէջ կը կարդանք թէ, Բարձրաթոիվը յեղիպտոս կանչեց է նոր պաշտօնէութիւն մի կազմելու համար և, թէ Ն. Վսեմ. ի Գահիրէ չեկած, ի Լոնտոն և ի Պերլին գացած է առաջին նախարարաց հետ տեսութիւն ընելու: Կ'ըսուի նաև թէ՝ նոր պաշտօնէութիւնը խառն պիտի լինի եւրոպացիներէ: Սոյն տեղեկութիւնները հաստատութեան կարօտ են:

—Անցեալ ամսոյ 22ին Պերլինի դաշնագրին վաւերացման փոխանակութիւնները կատարուեցին: Օսմանեան դեսպանը յայտագիր մի ևս յանձնեց է ծանուցանելով թէ թուրքիոյ երեսփոխանաց տեղեկագիրներն ի ժամանակին հասած չլինելով, վեհ. Սուլթանը դաշնագիրն ստորագրեց և այն օրէն վաւերական ճանչեր է:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Մեր անցեալ թիւէն յետոյ գիները գրեթէ հաստատ մնացին. եղած ծախսն են ընդամենը 386 կողով՝ հետեւեալ գիներով. Գարահիսար 130 Պողատիճ 130—133: հասարակ նորը 126—128: հինը 127: Սելանիկ 132—135: Ուշալ 130: Գրքաւաճ 131 դահեկանի չէքին:

Պատրաստի կան շուկայի մէջ 2379 կողով:

ՍՈՒՆԻՅՈՒՄ

Société des quais de Smyrne

Քաղաքի քարափանց (քէի) ընկերութիւնը պատիւ ունի աղայելու զՊ. Նաւապետները որ գոնէ 400 մեդր ծովեղբէն հեռու խաբօյսն իրենց նաւերը հարաւային քարափոյն դէպ յարեմոտեան և հարաւային կողմը. բոտորում քարակոյտին քովերը ծովուն տակ աշխատողներ ըլլալուն, կրնայ ըլլալ որ խիստ մօտ խաբօյսած լինելուն իրենց վնաս մի հասնի:

Զմիւռնիա, 14—25 Յուլիս 1878:

Պէնճեմ Էֆենտի, Պաքիէ Էֆենտի եւ ընկե. որք օրինաւոր փաստաբաններ են, պատիւ ունին ծանուցանել յարգոյ հասարակութեան քի Սպարդալեան Ֆերիանէին մէջ 7 գրասենեակ մը բացած են, որ պատրաստ են դատերու վերաբերեալ տեսակ տեսակ բարգմանութիւններ եւս ընելու:

Խմբագիր—տէր Լուսինայ

Գ. Լուսինայ. Պաշտօնէն